

ACC. N:R M. 16578 : 1-6.

Landskap: *Småland* Upptecknare: *Sigfrid Svensson, Lund*
Härad: *Lunnerbo hd* Berättare: *Algot Björkén*
Socken: *Traryds sn* Berättarens yrke: *Ingenjör*
Uppteckningsår: *1965* Född år *1883* ; *Grönö by, Traryds sn*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Emigration. s. 1.

LMF 103

När den nya tiden kom till bygden. s. 2-6.

LMF 73

Stortjuren Tullberg. s. 6.

Anders Hansson i Hallaryd. s. 6.

ACC. N:R M. 16578 :/.

(Lantbrukareson, deltog som ung i jordbruket, studerade vid Tekniska skolan i Borås, har sedan varit i industrijänst bl a i Åbo och Västerås)

EMIGRATION (Luf 103)

Emigrationen här nådde nog sin kulmen på 1880-talet. Den fick en liten ökning på 90-talet genom att värnplikten ökades till tre månader. Här som på andra håll i Småland var det svårt med utkomsten. Det var helt ekonomiska orsaker till emigrationen, inte någon förföljelse. Men jag minns personer som suttit inne för att de anordnat religiösa möten. Min bror reste också till Amerika, han hade bekanta som kom hem och så reste han med tillbaka. De som kom hem kunde breda ut så mycket vad de förtjänat, men alla som gick under talades det tyst om. Jag var i Amerika 1911, men det var för att få praktik. Emigrationen var inte slut då, det blev den först med 1:sta världskriget.

Rederierna hade nog agenter ute ibland för att få folk att resa över. Överfarten gick mest över Göteborg, ibland över Danmark. Alla måste resa över England, ja det gick väl från Hamburg också. Besvärligast var resan över Nordsjön, de blev mer sjuka tror jag på den än över Atlanten. Atlantbåtarna var ju större. På den tiden ansåg man att det var en fördel med emigrationen, här fanns inte föda till folket. Det var ingen obetydlig procent som kom tillbaka igen. Men många trivdes inte utan för fram och tillbaka. I senare tid kan folk som varit i Amerika skaffat sig traktorer, men jag vet inga förändringar som inträffade i samband med återvändande emigranter.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16578:2.

NÄR DEN NYA TIDEN KOM TILL BYGDEN (Luf 73)

I Grönö by fanns det 9 bönder, vår gård var av medelstorlek. De flesta hade 1/8 mtl, vår gård var på 3/16 mtl, den odlade jorden var 10 á 12 tunnland, därtill skogsmarker. De utnyttjade 'vildhösten' på ett annat sätt då än senare, vi kunde få i genomsnitt 30 lass hö. Allt skulle tas till vara. Vi hade 6 á 7 kor. När jag kan börja minnas, var det endast en häst i byn. Det fanns en gård på 1/4 mtl, där hade man 'oxar', på de andra gårdarna 'stutar'. De mätte oxarna med en törn och räknade i kvarter. Mätte de 8 á 11 kvarter var det stutar, större var oxar. För att få pengar, det behövdes ju för skatterna, hände det att man sålde stutarna och skaffade sig mindre, då fick man pengar emellan. Det fanns även de som födde upp gödkor och sålde till skåningarna för mjölkproduktion. När jag började minnas hade vi ej separator, men sedan skaffade vi snart. De kunde sälja något smör på torgdagarna i Traryd, den 3:e onsdagen i varje månad. Här fanns också två marknader, 'oxmöten', det var i april och augusti. Det är kanske inte mer än 20 år sedan mejeriet kom till. Men redan när jag gick i skolan var det ett beslut att bygga ett mejeri, ett föreningsmejeri. Grunden las, men så revs beslutet upp igen. Jag minns att jag i min barndom såg stengrunden.

Före mejeriet användes mjölken till gödkalvar. Man kunde sälja någon mjölk till gästgivaregården, men det var inte så mycket. Man gjorde också ost och smör, men det var mest till husbehov. Det var svårt att skaffa kontanter, men hemma började vi nog tidigt med skogen.

Utvecklingen här i Sunnerbo gick långsamt fram till 90-talet. Bättre dock redan på 70-talet. Då anlades massafabriken i Delary. Det blev då också smalspårig järnväg mellan Strömnäsbruk och Delary. Skåne-Smålands järnväg var

2
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16578:3.

3
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

färdig omkring 1898, till Markaryd ett par år tidigare. Grundstenen till Ström-
näsbruk lades 1896, pappersbruk som gör säckar. Från och med då en stor upp-
ryckning, förut fanns här bara 4 hus.

Årder var det vanligaste, det styrde man med ena handen. Med årdret kunde man rota i de små hagarna. När det var gräsmark användes plog, den styrdes med båda händerna. Det hade funnits tråpinnaharvar, men användes ej mycket som jag kan minnas. När jag var barn hade de harv med raka pinnar. Min far var en av de första som skaffade fjäderharvar. Moss- och kärrmarkerna började utdikas, det hade man inte haft förstånd på förut. De gav bra skördar, havre i huvudsak. Det dikades med tegelrör, i varje fall när de behövde läggas djupare. Dikningen gjorde vi själva. Men till slåttern måste vi leja folk. I min barndom började far skaffa konstgödsel. Man handlade i Markaryd. Bönderna sågade och sålde timmer till Markaryd.

Allting försökte man utnyttja. Var där en liten bäck så grävde man och ledde vattnet så det rann över de torra backarna. Det var en slags konstbevattning.

När jag började kunna minnas högg de timmer till husbyggen med bila. Kyarn och såg fanns både i Traryd och vid Skafta, Lagan drev båda två, vid Skafta var grävt en kanal. Det var tullkvarnar, när de malde rågen., tog de ett stop på skäppan i tull. Drevs med vattenhjul, underfall. Far talade om att på vår gård förut funnits en skvältgård, jag minns som barn jag såg rester av den, som fanns hemtagna på gården. De hade grävt, så där var tre meters fall. De kunde åtminstone mala när det hade regnat.

Bystämman har funnits förut i Grönö, men det var långt före min tid. De hade något som de slog på, när de skulle kalla till stämman.

ACC. N:R M. 16578:4

4
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

På 1890-talet förekom inte mycket träda. Inte heller odlade de mycket bäljväxter. då. Det ansågs som ett fasligt slöseri att så gräs på åkerjorden. Råg odlades mycket, åtminstone skulle den räcka till brödfödan för hushållet. Vi var ett stort hushåll hemma. Korn däremot inte mycket. I övrigt havre, gick enbart till foder. Våfflor av korn har jag ätit. Vete odlades inte i allmänhet. Det kunde finnas något litet fält, och det ansågs så sällsynt att man kunde plocka som barn ett par ax för att visa därhemma. Potatis odlades, gavs också åt svinen. Men inga andra rotfrukter.

Jordbrukets omläggning nu går mycket hastigt. Industrin kan betala mycket mer. Jag vet jordbrukare^e som arrenderat ut sin jord till grannar och själv tagit plats i industrin. Arbetskostnaderna för jordbruket blir för stora. Däri ligger det nya. Min far byggde en ny ekonomibyggnad 1900. Grävning och murar till källarvåningen där djuren skulle vara kostade 250 kronor, far skulle visserligen då själv köra fram stenarna. Uppförandet av byggnaden i övrigt, den var täckt med stickor, kostade 300 kronor för själva arbetet. Timret skulle då vara framkört. Nu kan ingen bonde bygga, så dyrt det blivit.

Här har inte funnits någon herrgård i socknen, den största gården var på 1/2 mtl och låg i Traryd. Ägaren höll tjur, man fick betala språngavgift.

Det fanns bönder här - men det var före min tid - som var liesmeder. De hade en liten smedja och kunde väl ha någon dräng. Det var dock mer i Göteryd. Det fanns också träskomakare. Min farfar som var från Klint hade haft med vävskedar att skaffa. Men det var före min tid. Sen blev det arbete i skogarna. Man kunde sälja några lass virke för att få kontanter, behövdes ju för skatterna.

ACC. N:R M. 16578:5

Stugan i mitt föräldrahem var byggd 1844, var byggd i två våningar. Nedtill var förstuga, framför den kök, till vänster stuva, till höger kammare och mjölk-kammare. I övervåningen sal vid ena gaveln ovan stuvan, vid andra gaveln förvarades säd, "säavinden". I farfars stuga i Klint var utanför stuvan två framkammare. Gardiner har funnits sedan jag kan minnas. Likaså trasmattor. Vår stuga var täckt med huggen spån, den minns jag i min barndom.

Traryd var en centralpunkt. Landsvägen Markaryd-Ljungby förbättrades på 70-talet.

När de skulle ha begravningar var det svårt att få ihop hästar och åkdon. De hade höga fjädervagnar. Likvagn långt senare. Före min tid hade de burit kistan till kyrkan och alla hade gått.

1842 års beslut om folkskolan var ej så lätt att genomföra. Jag skall tala om min egen skolundervisning. Jag gick två terminer i småskolan, vardera på 3 månader. Det var en flyttande skola, så att den olika terminer var förlagd till olika platser. Lärarinnan hade väl en sex veckors utbildning. Sen kom jag till folkskolan. Här var en i Traryd, en i Kvarnaholm och en mindre i Lidhult. Men här var bara två lärare. Det var ordnat så, att man gick först två terminer, sen var man fri den tredje, då läraren undervisade i Lidhult. I skolorna i Traryd och Kvarnaholm pågick alltså skolan i tre terminer under en två års-period, i Lidhult endast under två terminer under samma tid. Min äldste bror gick på folkhögskolan i Grimslöv, när jag föddes. Där var 19 års skillnad mellan oss.

Kalas vid bröllop och begravningar är det inte mycket nu. De hålls på hotellet. När min farfar begrovs hade de begravning i tre dagar.

5
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16578:6.

Det har varit brukligt att vid de gårdar där liket skulle föras förbi till kyrkan skulle de strö ut granris i mänster: en fyrkant dubbelt så lång som bred med timglas och kors och brutna grenar.

Tullberg.

Tullberg var en stortjuv. Men de sa, att han skulle vara snäll och att han tog från de rika och gav till de fattiga. De berättade, att det var ett ställe, där föräldrarna skulle gå bort och barnen vara ensamma hemma. De varnade barnen för att släppa in någon, för det kunde ju vara Tullberg. Men på kvällen kom det en man och han talade så vackert, att han blev insläppt. Och han fick mat också. Men när han gick sa han till barnen: "Nu kan ni hälsa era föräldrar att Tullberg inte är så farlig som folk säger!" Det var nämligen han. Tullberg höll mycket till i Göteryd.

A. Anders Hansson i Hallaryd

Det var en märklig man. Han dog i början av 1900-talet. Han hade förut sagt att han skulle dö vid jultiden och att det skulle bli en så väldig storm. Det blev det också. Det kan jag försäkra, att det var inget trolleri med vad han gjorde. Han hade en viss intuition. Han använde mycket örter. Han ville hjälpa folk. Och han tog inte mycket betalt.

6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND